

Մ Ր Տ Է՝ Խ Օ Ս Փ Ե Ր

Պատասխանի ես Պետոս եւ ասէ
ցնիսուս, Թաթրի, բարեւ է մեզ
ասա լինիլ: ՄԱՐԿ. Թ. 4

Վարդավառը մեր լեզուի այն բառերէն է՝ որ իր մէջ կը խտացնէ փառաւոր անցեալի մը զրուագն ու յուշքը:

Հայու հերթանոս կրօնքէն յիշատակ մըն է ան, որ մնացած է անմեռ, և ընդելուզուելով Աւետարանի մէկ ուրիշ գեղեցիկ զբոսուագին հետ, աւելի ևս՝ գեղեցիկացած ու բանաստեղծական զարձած է: Վարդավառը ո՛չ միայն կը փոխադրէ մեր միտքը հայ պատմութեան վաղեմի փառաւոր շրջաններուն, երբ Հայաստանի վարչական ու զինուորական ուժերը ի հանդէս կուգային իրենց պերճանքին բոլոր մեծ վայելչութիւններով՝ Բագրեւանդի աշխարհամոզովին մէջ, այլ նաև մեր միտքը կը տանի այն գեղեցիկ լեռան՝ որուն վրայ մեր Տիրոջ երկրաւոր կեանքի ամենէն լուսաւոր պահերէն մին տեսագրուեցաւ, և հայը շատ սիրեց այդ լոյսի պատմութիւնը և ատոր սօնը նոյնացուց և միացուց Վարդավառի կամ հայկական հին Ամանորի տօնին:

Որքան որ փառաւոր և զրաւիչ են Վարդավառով պայմանաւոր մեր անցեալի յուշքերը, նոյնքան և հողեզմայլ՝ Պայծառակերպութեան տօնին իրականութիւնները հայ ըրիտտոնէութեան պատմութեան մէջ: Լեյնքան զրաւիչ՝ որ՝ մենք զարեւրով սիրեր ենք Պետրոսին հետ ըսել, «Բարուք է մեզ աստ լինել»:

Պետրոս տարիներ վերջ պիտի յիշէ Այլակերպութեան այդ գէպքը իր Բ. Թուգթիւն մէջ, երբ կը վկայէ, «Եւ զայս բարբառ մեք իսկ լուաք եկեալ յերկնից որ ընդ նմա իսկ էաք ի սուրբ լերինն»: Ժամանակը որ անկէ ի վեր եկաւ լեցնելու զինքը ծերութեամբ և հոգեբով, չմոռցուց իր մէջ բնաւ այդ լուսաւոր պահը: Անկիւս տարիներ վերջ Ժակաւին կը շարունակէ ապրիլ յիշողութեան փառաւոր աշխարհը, որ ճառագայթի մը պէս կը բխի իրմէն, իբրեւ սուրբ անցեալի

մը գերագոյն ժառանգութիւնը: Յիշատակներու արժէքը իրենց այս հանգամանքին մէջ է, երբ իրենց լոյսը կը շարունակէ տեւապէս ճառագայթել մեր բովանդակ կեանքի տեղութեանը վրայ, լուսաւորելով մեր մութերը և սնուցանելով զմեզ գեղեցկութեամբ և սիրով:

Այլակերպութիւնը Պետրոսի կեանքին ամենէն սքանչելի վայրկեանը եղաւ: Իր կեանքը մեծաւ մասամբ անցած ձկնորսութեամբ, յետոյ Տիրոջ աշակերտութեան և ապա առաքելութեան մէջ: Բովանդակ անցեալի այս երկայնքին վրայ տարիներ վերջ իր մէջ կը գեղեցկանայ և կը փայլի միակ ապրում մը, Թաթրի փառաւոր յիշատակը: Այս շփոթ և ծփուն աշխարհի վրայ, իր մտքին մէջ կը բարձրանայ լեռնակատար մը՝ որ բնաւ չկորսնցուց իր լոյսը, Հոն տեսած էր ինք զՅիսուս իր յայտնութեանական փառքով: զգացած էր կրակը որ կը բխէր Յաւիտեանական պատմութեանէն — սքանչութեան և ուժի Գերագոյն Աղբիւրէն: Այդ վայրկեանին փառքը բնաւ չտփուցնեցաւ իր մէջ, հակառակ տարիներու մշուշին և աւերին:

Ամէն գաղափարի մարդ որ իտէալի մը առնչած է իր կեանքը, կ'ունենայ յաճախ ինքնամփոփումի այս լուսաւոր պահերէն, որոնք իր բարոյական կեանքի պայծառակերպութիւնը կը յօրինեն: Այնքան աւելի մեծ է անքը՝ որքան աւելի պայծառ և իրական է տեսիլը: Թաթրը կեանքի և մտածումի այդ լուսաւորութիւնն է:

Ամէն մարդ վստահ եմ թէ իր հոգիին մէկ անկիւնը ունի պահած կեանքի վսեմ ու մեծ վայրկեաններու այդ յիշատակը, այն գեթագոյն փորձառութիւնը՝ որ կեանքերու պայծառակերպութեան պահն է: Պահ՝ զոր օր մը զգացնէք, և որ անկէ վերջ կեանքի պատահմունքներն ու թըշուառութիւնները չկրցին զայն խել մեզմէ: Ծշմարտութեան սէրը, կոչումի զգացումը, կատարեալ բարեկամութեան մը հրճուանքը, կրնան կազմել մեր մէջ վայրկեանները այդ պայծառակերպութեան:

Այս վայրկեանները մեր կեանքին կուտան մէկ կողմէն մարգարէական արժէք, մատնանշելով Գալիլեք, միւս կողմէն կը կազմեն հարստութիւնը մեր ապագային: Առանց իրենց այս հանգամանքներուն՝ մենք

պիտի նմանէինք բանտարկեալներու, որ զուրա կը հանուին զնոսաններէն՝ վայելելու համար լոյսը, և ապա ետ կը տարուին նորէն, լոյսին շլացումը տակաւին չանցած, լսելով փակուող դրան ձայնը:

Մարգկային մտքի ու հոգիի ճշմարտութիւնները կը յայտնուին յաճախ լոյսի հրատեղութիւնով, ու երբեմն ալ զանգաղ լուսաւորութիւններով, կտոր կտոր մեզի եկող ու հեռաւոր խորքի մը վրայ բացուած: Կեանքն ու իր յայտնուող ճշմարտութիւնները կը նմանին բլուրի մը զագաթէն ճամբորդի տեսած քաղաքին, որուն աշտարակները կ'երևին նախ, ոսկի արեւին մէջ. յետոյ տակաւ չէնքերը և ապա կեանքի եռուզեռը: Այս է նաև կերպը Աստուծոյ զմեզ ճշմարտութեան գիտակ ընելու և առաջնորդելու. կիրպ մը՝ լեցուն իմաստութեամբ և զեղեցիկութեամբ՝ նախ անոնց կը թուցնէ իրերու լոյսը, և այս՝ յաճախ վարակեանի մը համար, յետոյ տակաւ երբ անոնք արդէն սքանչացումի մէջ են, անոնց կը բանայ թովանդակ ճշմարտութիւնը, որուն կը փափաքէր որ հանէին մարդիկ: Անէկ վերջը որքան ալ տաժանազին և երկար ըլլայ ճամբան, չի յուսահատիր մարդ ճամբորդը, վաճառի բլուրի գագաթէն իր հոգիին դեռ խօսող պատկերը անմեռ է այլեւ իր մէջ, և ոչ մէկ մթութիւն պիտի կրնար սքողել այդ պատկերը, լոյսը, Գալիլէ, որ իրբև մարդարեւութիւն, տեսիլք և ապա իրականութիւն կը յայտնուի մարդերու:

Շնորհիւ այս ճշմարտութեան է որ մեր լուսադոյն ապրումները մեզմէ մեկնած չեն, անոնք վայրկեաններ են որոնք մէջ մենք եղած ենք ինքզինքնիս, կազմելով մեր յիշատակագրքին լուսադոյն ժամերը և մեր կեանքի ուժը: Բոլոր նախաձեռնարկ մղումները որ մեզմէ կը մեկնին կամ մեզի կուգան փոխադարձաբար, այդ անցիակէն կ'առնեն իրենց լոյսն ու սնունդը, իրբև լուսադրութիւն մը՝ որուն շողքը մեզի եկաւ օր մը մեր մանկութեան, մեր երիտասարդութեան կամ մեր հասուն օրերուն:

Պետրոսի սքանչացումը, թէ սրբազան լերան վրայ և թէ տարիներ վերջ իր կեանքի վերջալոյսին, այս գերազոյն իրողութիւն է որ կը յայտնէ: Այս է պարագան Հին Ուխտի մեծ տեսանողին, Յսայի մար-

գարէին, երբ հրեշտակ անոր շրթներուն մօտեցուց կայծը. այդ գերազոյն տեսիլքին և պահին մէջ ինք լեցուեցաւ իր առաքելութեան կոչումով: Նոյն է պարագան նաև Պօղոս Առաքեալի, Դամասկոսի ճամբուն վրայ: Պատեհութիւններ՝ որոնք կեանքեր արժեցին, և որոնք մարդոց յիշուելիքն են մէջ և կեանքերու վրայ մնացին միշտ իրբև բարձրագոյն լեռնագագաթներ, փարոսի մը նման լուսաւորելով կեանքը իր բոլոր մթութիւններուն մէջ: Երանի անոնց որոնց կեանքը զերծ չէ այդ բարձրութեանց վրայ եղած ըլլալու յիշատակէն: Այն ատեն միայն եղած ըլլալու մը վերացած պիտի ազդակենք Պետրոսին հետ, «Բարեւոք է մեզ աստ յինեյ»:

Այլակերպութեան տօնին մէջ, հոգեբանական, նոյնատեղ կրօնական դաս մը կայ, հրաշալի երեւոյթէ մը աւելի: Յիսուսի Այլակերպութիւնը Թաբոր լերան յատուկ երեւոյթ մը չէ, իր բոլոր կեանքը պայծառ կերպութիւն մը եղաւ, սկսեալ Բեթղեհէմի մօտէն մինչև Թաբորի ամպերուն տակ, մինչև Դոդոքաթի արիւնը: Ստեփանոս քարերու տարափին տակ այլակերպեցաւ, և անոր գէմքը հրեշտակի մը գէմքին պէս պայծառացաւ, Պօղոս, ինչպէս ըսինք, Դամասկոսի ճամբուն վրայ այլակերպեցաւ, երբ գէմ առ գէմ եկաւ Յիսուսի, մեծափառ լոյսի մը շողիւններուն մէջ: Հուսաւորիչ, Մեծն Ներսէս, Մեծն Սահակ՝ պայծառաստուկութեան հերոսներ եղաւ Մեսրոպ Մաշտոց մեր ցեղին մտքի փաղանքին նախատիպարը, լուսաւոր հոգիի մը փողփողումներուն մէջ նշանագրեց մեր այրուածէնքը:

Իրիտոսի պայծառակերպութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ նուիրումի և անձնուրացութեան խորհուրդով լուսաւորուած գիտակցութեան մը հոգեկան վիճակը: Աստուծոյ, գերազոյն իրականութեան հետ եղած գէմյանգիմանութիւն է որ հոգիին կուտայ ներքին այս պայծառութիւնը:

Մարգկային կեանքի մէջ պահեք կան՝ ուր հակառակ կուտած առաւանդներուն և ապագայի անտոյց ու շատ անգամ արեւնոտ հեռապատկերին, մարդիկ կ'ողող-

ուրիշ գերագոյն և իտեական հրճուանքով։ Առաքելը մեզի կը հաւաստէ՝ թէ ինք ապանաեան եղած է Թարորի բարձունքին վրայ նման հրաշալի երևոյթի մը, տեսարանի մը՝ որ իր բովանդակ էութիւնը լեցուցած է վսեմին, անհունին, սրբութեան ու ճշմարտին ճառագայթումովը։

Այս հրաշալի տեսարանին յայտնութիւնը առանց պատճառի չէր, և վշտաբեկ, տարտամ ու այլայլած հոգիները զօրացնելու և ուղղելու նպատակ ունէր։ Յիսուս քանի մը օրեր առաջ, խօսած էր իր մօտաւուտ չարչարանքներու և իր թագաւորութեան ըստ նշանակութեանը մասին, մինչ անոնք Յիսուսի հրապարակային փառքէն ու յաջողութիւններէն խրախուսուած, իրենց աշխարհիկ յոյսերուն իրականացումը կ'ակնկալէին։

Յիսուս հետեաբար իր առաքելութեան շրջանի փախճանին, գերմարդկային փառքի մը մէջ կ'երեւայ, կը պայծառակերպի իրբեկ մէկը՝ որ վեր է այս աշխարհը լեցնող իրականութիւններու և պատահարներու կարգէն, իրեկ Աստուծոյ Որդին, իրեկ Հօր կենդանի պատկերը։ Երկու մարգարէներ, Մովսէս և Եղիան, իրեկ անցեալի պատգամաւորներ, իրենց մեծարանքը կը մատուցանեն իրեն։ Օրէնք և մարգարէութիւնք կը խոնարհին, զի Յիսուս լրումն է անոնց։

Իր ցեղին անցեալէն ու հոգիէն փրթած այդ զոյգ մը խորհրդանշանները, իր փրկարար պաշտօնի սեմին, կուգան իրեն, նորագելու և զօրացնելու համար իր մէջ իր պարտականութեան գիտակցութիւնը։ Ու իր անձին և գործին, իր գերին և պաշտօնին վրայ աղօթատոյգ խոկումի այդ պահուն, իր աշակերտները կը տեսնեն զինք փառաւորուած աստուածային մեծ վախիճութեամբ։ Վստիկ չկայ մարդկային հոգիին մէջ զինք աստուգապէս բարձրացնող բան մը՝ քան պարտականութեան սէրն ու կամքը, որ իր կատարելութեան կը հասցնէ, կամ, կրօնական բացատրութեամբ, կը պայծառակերպէ մարդը։

Առաքելային ցոյց տուած մեծութեան և վերալեւա փառքին կանոնէն հանդիսա-

տես եղած է Հայաստանը։ Հայ Եկեղեցին տաղիւնը եղած է որ զգացած է Թարորի տեսարանին խորհուրդը։ Վստիկ ուրիշ եկեղեցիներուն մէջ անոր գոյութիւնը միայն է։ Դարան կ'երևի և անշուք կ'երպով կը տեսնալամբուի։ Մեր երանաշնորհ հայրերը երբ հիթանոսական աշխարհախումբ տօնը կը վերածէին Այլակերպութեան տօնին, այդ խորհուրդին մէջ կ'ուզէին որ այլակերպէին նաև մեր կեանքն ու ճակատագիրը։ Աշխարհիկ ուրախութիւններու այդ տօնը այս կերպ կը գառնար հոգեւոր ուրախութեան տեսարան մը, որուն վարագոյրը պիտի բացուէր մեր ճակատագրի դժոյգակ պատահարներու արիւնոտ գողգոթաներուն վրայ։ Ու ինչպէս առաքելները Թարորի փառքէն վերջ, իսկ այդ բարձունքին վրայ պիտի լքէին այն ամէնը՝ որ իրենց անցեալին էր, ու պիտի հաղորդուէին նոր խորհուրդի և պիտակցութեան մը լոյսին, այնպէս ալ հայ ժողովուրդը՝ Թարորի մը բարձունքէն ու խորհուրդով պիտի նայէր միշտ իր ճակատագրին։

Աւետարանի հաւատքն է իրական թարք ժողովուրդներուն։ Հոն այդ հաւատքի բարձունքին վրայ կանգ առին ժամանակի ընթացքին քաղաքակրթ բոլոր ազգերը, և այլակերպիցան։ Մենք ևս ազգովին հանդիսատես եղանք այս պայծառակերպման։ Ուրիշ բառով Գրիստոնեայ դարձանք մեր հոգեւով ու անոր բոլոր մասերովը։ Մեր միտքովը, մեր սիրտովը, մեր խիղճովը ու մեր իմացական ու բարոյական ձգտումներովը։ Ըրինք ստիկա, որովհետեւ տեսնք անճառ փառքը գալիք այն մեծ կեանքին, որուն նախերգանքը, կամ առաջին վարագոյրն էր Այլակերպութեան տեսարանը։

Դարեր անցան, պատմութեան կատաղի ցուրը յաճախ անցաւ մեր վրայէն և վերաւորեց ու լացուց զմեզ։ Կորսնցուցինք ամէն ինչ, և սակայն մեր միտքէն չ'ընդունեցաւ մեր կեանքին թարքը, քրիստոնէութեան լոյսը, որ կ'առաջնորդէր մեր կեանքը թէ՛ն արիւնոտ գողգոթաներէ, բայց ստոյգ փառքի։

Ե.

